

- 32 ДАРО. – Ф. 30. – Оп. 18. – Од. зб. 484. – Арк. 158.
33 ДАВО. – Ф. 552. – Оп. 1. – Од. зб. 1. – Арк. 92.
34 ДАРО. – Ф. 33. – Оп. 4. – Од. зб. 1. – Арк. 191.
35 Там само. – Арк. 250.
36 Там само.
37 Там само. – Арк. 154.

SUMMARY

FRATERNITIES AND PUBLIC ORGANIZATIONS OF VOLINIEN OF 20-S A XX SENTURE
IN THE NATIONALLY-CHURCH REVIVAL

The features of participation of fraternities and public organizations of Volinien are represented in the national revival and transformations of leading organs of orthodox church in an edge 20-s a XX senture. The relations are traced laymen and clergies within the framework of alteration of church.

Key words: church, society, advice, national presentation, ukrainization of orthodoxy, orthodoxy, fraternity, society, convention.

Дмитро Кузовенков,

*аспірант кафедри історії України
історичного факультету Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка*

УКРАЇНСЬКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦЕРКОВНЕ БРАТСТВО «ДІЯЛЬНО-ХРИСТОВА ЦЕРКВА»: ЕВОЛЮЦІЙНІ ТА ІНСТАЛЯЦІЙНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБОВОГО СКЛАДУ (1920–1927 РР.)

Уперше зроблена спроба аналізу еволюційних та інсталяційних аспектів становлення особового церковного складу Українського православного церковного братства «Діяльно-Христова Церква» протягом 1920–1927 рр. Розкриваються біографії братчиків, внутрішньоцерковні взаємини, уточнюється територія розташування філій «Діяльно-Христової Церкви», висвітлюється церковна праця деяких членів Братства після інкорпорації із Всеукраїнською православною церковною радою Української автокефальної православної церкви у 1927 р.

Ключові слова: Товариство (Братство) «Церква Жива», Братство «Діяльно-Христова Церква», Всеукраїнська православна церковна рада, Українська автокефальна православна церква.

В історії православ'я в Україні найбільшим питанням упродовж кількох століть залишалося співіснування з іншими релігійними конфесіями. Українська православна церква була постійною заручницею політичної ситуації в державі, що призводило до її дискредитації та панування в ній чужоземної церковної

ієрархії. Для протидії цим негативним явищам у пізньому середньовіччі виникають братські організації, які ставили за мету боронити православну віру, за що пізніше отримали ставропігійний статус. У ХХ ст., братства знову прийшли на допомогу Церкві, зайнявши власну нішу в постреволуційній Україні та поставивши перед собою низку завдань, пов'язаних із незалежненням Церкви від Московського патріархату та більшовицького режиму.

З усіх створених на початку 20-х рр. ХХ ст. братських організацій виділяються Братство (Товариство) «Церква Жива» (більшість його членів у 1921 р. поповнило склад Української автокефальної православної церкви) та Братство «Діяльно-Христова Церква» («ДХЦ»). Діяльність останнього викликала великий резонанс в історії автокефального руху ХХ ст., позаяк через низку внутрішніх та зовнішніх причин Братство називали опозиційним до Української автокефальної православної церкви.

У сучасній українській історіографії проблема функціонування «ДХЦ» відображена здебільшого в загальних наукових працях з історії автокефального руху початку ХХ ст. Серед спеціальних праць відзначимо публікації Л. Пилявця, В. Клоса, О. Ігнатуші, А. Киридон¹, у яких досліджується широкий спектр питань: інституалізаційні аспекти виникнення, взаємини з радянською владою, міжцерковні стосунки, парафіяльна мережа Братства, видавнича діяльність та ін. Дещо меншу увагу звернено на суб'єктивні фактори. Тому спробуємо розглянути проблему міжособистісних відносин у житті «ДХЦ», роль окремих «автокефальних» церковних діячів, які ввійшли до цього Братства. З огляду на те, що ця тема ще недостатньо опрацьована, автор ставить за мету з'ясувати еволюцію й налагодження стосунків майбутніх членів Братства в лоні УАПЦ, а також їхню співпрацю вже у складі «ДХЦ», локалізувати територію поширення філій (у хронологічних межах 1920–1927 рр.).

Отже, відновивши діяльність Всеукраїнської православної церковної ради (ВПЦР) у 1919 р., її голова, мирянин М. Мороз* (майбутній засновник «ДХЦ») утворив у Києві Товариство (в інших джерелах – Братство) «Церква Жива», статут якого було зареєстровано відділенням управління губернського революційного комітету 3 лютого 1920 р. (№ 182)². За нашими приблизними підрахунками, до складу Товариства на той час увійшло близько 26 осіб, серед яких, окрім М. Мороза, були також протоієрей В. Липківський (майбутній митрополит УАПЦ) та священник В. Бржосньовський* (згодом член-засновник ДХЦ).

Усі ці церковні діячі виявилися активними прихильниками ідеї національної Церкви, які спільно торували шлях для створення Української автокефальної православної церкви. Пліч-о-пліч йшли до поставленої «автокефальної» мети М. Мороз та В. Бржосньовський, що через чотири роки відобразилося на їхній співпраці в Українському православному церковному братстві «ДХЦ».

Як священник УАПЦ, В. Бржосньовський розпочав свою церковну діяльність на Білоцерківщині. У 1920 р. він отримав посвідчення (№ 200, від 18.03.1920 р.) від ВПЦР на душпастирство в с. Шпендівка Васильківського повіту³. Йому було видано мандат (№ 284, від 15.04.1920 р.), яким засвідчено, що В. Бржосньовський є «штатним священником Києво-Софіївського Кафедрального Собору,

відраджений ВПЦР в село Шпендівка, Білоцерківського повіту, і взагалі на Білоцерківщину для організації українських православних парафій»⁴.

Кінець жовтня 1921 р. став знаменною датою в українській церковній історії «автокефального руху», адже саме тоді відбувся Перший Всеукраїнський православний церковний собор, на якому було висвячено ієрархію УАПЦ, визначено курс, ідеологію та організаційні завдання Церкви. 23 жовтня 1921 р. «пресвітерським» чином Собор висвятив протоієрея В. Липківського на першого ієрарха, митрополита київського і всієї Русі⁵. Єпископами УАПЦ стали і представники близького оточення митрополита (Н. Шараївський, І. Теодорович, О. Ярещенко та ін.).

Таким чином, архиєрейський склад УАПЦ було практично сформовано. Більшість членів Товариства «Церква Жива» увійшла до УАПЦ разом із М. Морозом, який, до речі, очолив Всеукраїнську православну церковну раду. Через рік до М. Мороза приєднався (як секретар та заступник голови ВПЦР) інший майбутній діяч «ДХЦ», протоієрей К. Янушівський* (колишній секретар Товариства «Церква Жива» та, з 1921 р. ВПЦР, І. Тарасенко був розстріляний у справі Волинського повстанського комітету).

1922 рік, на відміну від попереднього, став переломним у внутрішньо-церковних відносинах в УАПЦ. З'явилось чимало незадоволених діяльністю вищого керівництва Церкви. На Покровських зборах (22 жовтня 1922 р.) навіть проявив себе так званий «Гурток прихильників радикальних церковних реформ», до якого ввійшли висвячені тоді в єпископи В. Бржосньовський, протоієрей К. Янушівський, протоієрей С. Задорожній та ще двоє осіб. Об'єднавши не задоволених ситуацією в УАПЦ, «Гурток» вимагав «розроблення реформи церкви в самому широкому масштабі»⁶.

Цього ж року висвячено й майбутнього єпископа «ДХЦ» М. Ширия, який адміністрував Ніжинською єпархією УАПЦ, а згодом і парафіями «ДХЦ» на тій самій Ніжинщині. Дещо пізніше пристав до братського руху й колишній протоієрей УАПЦ Т. Хомжа**. Він мав доволі значний авторитет в УАПЦ. Так, 10 липня 1925 р. керівництво ВПЦР надіслало Т. Хомжі листа щодо його праці в Радомишлі, відзначивши, з-поміж іншого, і його заслуги перед УАПЦ: «Відомо, що Ви свою вмілоу, дослідницькою працею вміли занедбані парафії піднести на височінь життя...»⁷.

До «кола» майбутніх діячів «ДХЦ» увійшов голова ВПЦР протоієрей М. Мороз, оскільки на вже згаданих Покровських зборах йому відмовили у хіротонії на єпископа Київщини. Загалом між митрополитом УАПЦ В. Липківським та деякими членами Ради, з одного боку, і протоієреєм М. Морозом, з іншого, неодноразово виникали непорозуміння та конфлікти. Причиною цього було те, що митрополит вбачав в особі М. Мороза досить серйозного конкурента і тому намагався (здебільшого спільно з теоретиком автокефального руху В. Чехівським) різними способами не допустити його до вищих церковних посад*.

Принагідно зауважимо, що М. Мороз свого часу висунув на єпископа кандидатуру вже двічі одруженого священника М. Пивоварова* *, при цьому активно сприяючи здійсненню його хіротонії. За підтримки М. Мороза, у січні 1922 р.

М. Пивоваров був висвячений в єпископи на Таращанську вікарну кафедру⁸. Проте, в результаті великих непорозумінь із В. Липківським, єпископ М. Пивоваров у 1925 р. приєднався до Братства та згодом очолив Брацлавську округу, отримавши титул архієпископа подільського і брацлавського «ДХЦ». Митрополит В. Липківський неодноразово згадував Пивоварова, як «людину без совісті і честі, який зруйнував Таращанщину, Катеринославщину, побував і в Одесі, і в Слов'янську, і в Ніжині, і в Кам'янці, і в Вінниці, та й там не затримався і, кажуть, – зрікся сану»⁹.

Саном протоієрея, згідно з проханням парафіяльної ради церкви Св. Олексія при Коростенському вокзалі, у 1922 р. було наділено священника В. Пшеничного (поповнив ряди «ДХЦ» у 1925 р.). Це рішення ухвалено на засіданні сесії Малої ради ВПЦР (протокол ч. 29) від 23 грудня 1922 р.¹⁰ Через рік В. Пшеничного обрали кандидатом на єпископа коростенського Волинської губернії. З цього приводу ним було надіслано відповідного листа на розгляд Малої ради ВПЦР, чергове засідання котрої мало відбутися 26 квітня 1923 р.¹¹ Однак, з якихось причин, він вирішив увійти до Братства. Митрополит Липківський характеризував В. Пшеничного як «людину аморальну і якусь зарозумілу»¹². Відійшовши від УАПЦ, В. Пшеничний приєднався до «ДХЦ».

Досить близьким до протоієрея М. Мороза був єпископ Софіївської парафії (головний осередок УАПЦ) П. Тарнавський* *, якого ще називали «морозівцем» (за те, що був палким прихильником діяльності цього церковного діяча). До речі, ще з 28 жовтня 1922 р. П. Тарнавський разом із К. Янушівським стали членами Передсоборної Церковну Законодавчої Комісії.

Але праця єпископа П. Тарнавського в Софіївській парафії тривала не довго, позаяк він натрапив на значний опір у громаді, через що й вирішив залишити парафію, перейшовши в 1924 р. у Михайлівський Золотоверхий монастир у Києві, який і став головним осередком УПЦ Братства «ДХЦ».

Отже, протоієрей М. Мороз (як голова ВПЦР), протоієрей К. Янушівський (як заступник голови та секретар Ради), єпископи В. Бржосньовський та П. Тарнавський (як прибічники діяльності М. Мороза) разом поповнили і зміцнили ряди в Братстві «Христової Церкви Працюючих», яке під час реєстрації (8 лютого 1924 р.) отримало вже іншу, відому нам назву Братство «Діяльно-Христова Церква». Майже через рік до них приєднались єпископ М. Ширяй, протоієрей Т. Хомжа та В. Пшеничний. Митрополит УАПЦ В. Липківський якось зауважив, що «найближчою причиною єднання їх в Братство «ДХЦ» послугувало, мабуть, незадоволення тим, що їх не обрано до складу ВПЦР»¹³.

Інституційно та організаційно зміцнившись та маючи у своєму складі трьох єпископів, Братство розпочало вшанування своїх активних діячів. Згідно з церковними канонами, ознаками помісного (автокефального) статусу Церкви є наявність у ній щонайменше трьох єпископів, які становлять її Архієрейський собор (обрання трьох єпископів обґрунтовується тим, що в разі смерті одного з них двоє можуть хіротонізувати нового єпископа)¹⁴. Таким чином, у колишньому Михайлівському монастирі Києва, на підставі постанови Ново-Миргородщини (Зінов'євщина), прийнятої на зборах 11 грудня, протоієрея

Т. Хомжу було обрано на єпископа Зінов'євщини, що підтвердила постанова Президії Ради ВУРС «ДХЦ». «21 грудня, а потім поширеним Пленумом тієї ж Ради, 24 грудня відбулась хіротонія Всечесного Т. Хомжі на Єпископа Ново-Миргорода й Зінов'євська Всечесними Єпископами М. Ширяєм Ніжинським, П. Тарнавським Київським, В. Бржосньовським Білоцерківським в присутності членів Ради Спільки Братських Об'єднань» при головуванні єпископа П. Тарнавського¹⁵. До речі, в цьому ж монастирі висвячено й протоієрея «ДХЦ» В. Пшеничного – на єпископа миколаївського та херсонського.

Отже, хіротонія Т. Хомжі на єпископа «ДХЦ» Ново-Миргородського та зінов'євського була здійснена, відповідно до канонів Української православної церкви, трьома єпископами «ДХЦ».

На відміну від членів ВПЦР, які після року існування УАПЦ ніяк не могли поділити між собою церковну владу, братчики співпрацювали доволі плідно. Винятком була лише позиція колишнього голови ВПЦР протоієрея М. Мороза, який став фундатором та головою Ради «ДХЦ». Так, пропрацювавши у Братстві майже сім місяців, М. Мороз зневірився у діях «побратимів». «Підписуючи та реєструючи статут Братства «ДХЦ», – зазначав він у своїй заяві, – я мав на меті виключно реалізацію потреби УАПЦ в виданні часопису. Дійсно, в сучасний момент дозвіл на видання українського церковного часопису під назвою «Церковне Життя» одержано на ім'я відповідального редактора протоієрея К. Янушівського. Але те негативне відношення, яке виявив редактор і більшість членів Ради Братства на своєму засіданні від 1 серпня 1924 р. до запропонованого мною проекту плану ідейного і господарчого керування виданням «Церковне Життя», цілковито підірвало в мене віру в можливість нормального задоволення таким ладом потреби УАПЦ в церковному часописі. Тому я цим сповіщаю Раду Братства «ДХЦ», що я не маю моральної змоги брати участь в виданні часопису «Ц. Ж.» і через це виходжу зі складу Братства «ДХЦ»¹⁶. Таким чином, протоієрей М. Мороз відійшов від справ не тільки у Братстві, а й в УАПЦ загалом, переїхавши на Одещину.

Своє бажання відійти від справ у Братстві «ДХЦ» з особистих причин виявив і єпископ миколаївський та херсонський «ДХЦ» В. Пшеничний. Він був запрошений церковною радою м. Коростень на церковну службу до архієпископа С. Орлика, про що той мав повідомити митрополита В. Липківського. З огляду на це, В. Пшеничний подав до ВПЦР заяву від 23 листопада 1925 р., в якій сповістив, що «вийшов зі складу Братства «ДХЦ» і рахую себе членом, як і до цього часу рахував, хоча у Братстві належав до УАПЦ»¹⁷. Усвідомивши, що його заява ігнорується, 18 грудня 1925 р. Пшеничний надіслав аналогічного листа до ВПЦР, в якому нагадав, що 30 листопада цього року він збирався припинити працю в «ДХЦ» та перейти до УАПЦ. Але, зустрівшись із митрополитом, єпископ дізнався, що В. Липківський не отримував ніякого повідомлення від архієпископа Орлика. Окрім цього, досить вороже до єпископа Пшеничного поставилися члени Ради (навіть не хотіли вітатися з ним). Зрозумівши власну небажаність у ВПЦР, архиєрей вирішує відновити свою діяльність у Братстві: «І так, моя думка про шукання спільного шляху між членами вільної думки і

думками Князьків Церкви – була пустою мрією, а через це, я цією заявою анулюю подану заяву до ВПЦР про залишення праці в Братстві «ДХЦ»¹⁸. За іншими даними, В. Пшеничний взагалі розмірковував над тим, щоб покинути релігійну діяльність і зайнятися світськими справами.

Як бачимо, мали місце випадки виходу із Братства її активних членів. Єпископ Пшеничний став церковним ворогом для ВПЦР, після того як приєднався до «ДХЦ». Інші внутрішньоцерковні конфлікти серед згаданих релігійних діячів нам не відомі. Припускаємо, що конфліктогенний чинник міг виявлятися серед членів парафій – філій Братства.

Згідно з архівними джерелами, Українське православне церковне братство «Діяльно-Христова Церква» функціонувало на терені п'яти губерній України: Київської, Подільської, Чернігівської, Катеринославської та Одеської. Побутувала також думка про те, що подільська парафія «ДХЦ» с. Іванківці «відходить з Проскурівщини і прикріплюється до Шепетівщини»¹⁹. (А Шепетівка, нагадаємо, належала до Волинської губернії). Майже аналогічну інформацію маємо й про діяльність братської філії на Коростенщині. Однак теза про існування парафій «ДХЦ» на Волині джерельно поки що не підтверджується.

Філія Братства функціонувала й поза межами України. Так, у м. Оренбург (Урал, Росія) діяла громада «ДХЦ», яку очолив І. Ковтун (уродженець з України)²⁰. Єпископ миколаївський та херсонський В. Пшеничний намагався закласти парафію на території Молдавії, свідченням чого є лист від громади с. Кошари²¹. Наскільки йому це вдалося – наразі не знаємо. Відомо тільки, що громада цього села вчинила «рішучий опір» єпископові Пшеничному та намагалася зробити все можливе, аби завадити йому організувати на цих теренах «братські парафії»²².

Протягом 1926–1927 рр. члени УПЦ Братства «ДХЦ» поступово згортають свою діяльність. Подальша їхня доля вирішувалась уже на Великих покровських зборах УАПЦ (жовтень 1926 р.), Великих микільських зборах УАПЦ (11–13 травня 1927 р.) та на Другому Всеукраїнському православному церковному соборі УАПЦ (жовтень 1927 р.). Приєднавшись до складу ВПЦР УАПЦ, деякі члени колишнього Братства «ДХЦ» продовжили свою єпископську працю у вільних церковних округах УАПЦ. Так, єпископ колишньої Білоцерківської філії «ДХЦ» В. Бржосньовський упродовж 1927–1930 рр. очолював Дніпропетровську округу УАПЦ, а після Надзвичайного собору* УАПЦ 1930 р. продовжив душпастирювати в УПЦ. Архиепископ М. Пивоваров надалі працював у Кам'янецькій окрузі УАПЦ (1927–1929 рр.). У 1928 р. М. Ширяй опікувався вже Роменською та Прилуцькою округами УАПЦ²³. Єпископ П. Тарнавський, з особистих переконань та амбіцій, взагалі покинув УАПЦ. Доля єпископів В. Пшеничного та Т. Хомжі нам не відома.

Таким чином, можна підсумувати, що протягом 20-х рр. ХХ ст., на ґрунті автокефального руху, виокремилася так зване Братство «Діяльно-Христова Церква», члени якого були вихідцями з Української автокефальної православної церкви. Сукупність внутрішніх та зовнішніх факторів спричинилася до їхнього згуртування у православному церковному Братстві, яке еволюційно пройшло

слях з 1920 р. та в 1924–1927 рр. охопило вже територію західної, центральної, північної та південної частини України.

Справжня братська єдність, яка роками вибудовувалася на міцних принципах взаємної довіри та поваги, досить позитивно відобразилася на внутрішніх стосунках у Братстві. Через те в середині інституції практично не виникало проблем, пов'язаних із боротьбою за сфери впливу (на відміну від ВПЦР УАПЦ), висвяченням у вищий церковний сан тощо.

- 1 Пиливець Л. Хрещениця ДПУ. З історії Діяльно-Христової Церкви // Людина і світ. – 1992. – № 5–6. – С. 26–29; Клос В., диякон. Михайлівський Золотоверхий собор – осередок «Діяльної Христової Церкви» (1924–1927 рр.) // <www.prytyska.kiev.ua/content/view/216/28/>; Ігнатуша О. Видавнича діяльність Братства «Діяльно-Христова Церква» (1924–1927 рр.) // Історія релігій в Україні: Тези повідомлень VII Міжнар. столу (Львів, 12–14 травня 1997 р.). – Львів, 1997. – С. 82–83; Киридон А. «Собор єпископів України» та «Діяльно-Христова Церква» як вияв оновлення церковного життя в умовах утвердження тоталітаризму // Історія релігій в Україні: Праці X-ї Міжнар. наук. конф. (Львів, 16–19 травня 2000 року). – Львів: Логос, 2000 р. – Кн. 1. – С. 198–203.
- * М. Мороз (1876–1938) – народився у с. Бистрик на Чернігівщині. У 1907 р. – співробітник статистичного відділу бюро Київського губернського земства. У квітні став членом та чільником другого складу ВПЦР. У 1919 р. був присутнім в Кам'янці-Подільському на зборах Кирило-Мефодіївського братства. В лютому 1920 р. очолив Товариство «Церква Жива». З 1921 р. – голова Президії Собору УАПЦ. Голова ВПЦР – з 1919 по 1924 рр. У 1924 р. заснував Братство «Діяльно-Христова Церква». З 1925 р. залишив усі справи в УАПЦ.
- 2 Статут і протокол Живої Церкви на Україні про заснування парафій // Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВО). – Ф. 3984. – Оп. 1. – Спр. 2. – Арк. 2.
- * В. Бржосньовський (1887–?) – висвячений у сан священника в 1912 р. ВПЦР призначила його духовним керівником Білоцерківської округи (1920–1924), працював у с. Шпендівка з 1920 р. У 1921 р. отримав сан протоієрея, з 1922 р. – єпископ УАПЦ. У 1924–1927 рр. – у складі Братства «Діяльно-Христова Церква» як єпископ білоцерківський. У 1927–1930 рр. – єпископ Дніпропетровської єпархії УАПЦ.
- 3 Справа про організацію церковних парафій // ЦДАВО. – Ф. 3984. – Оп. 1. – Спр. 52. – Арк. 34.
- 4 Там само. – Арк. 47.
- 5 Історія православної церкви в Україні: Зб. наук. праць. – К.: Четверта хвиля, 1997. – С. 250.
- * К. Янушівський (21.05.1868–?) – народився в м. Брацлав на Поділлі. Одружений. Священик-педагог, висвячений 1 січня 1890 р. Навчався в Тульчинському духовному училищі, потім у Подільській духовній семінарії. Був призначений наглядачем за учнями Приворотського духовного училища, зарахований у штат наглядачів церковних шкіл Брацлавського повіту. Рукоположений у Різдво-Богородицькій церкві с. Строїнець. У 1916 р. – наглядач шкіл Вінницького повіту. У 1917 р. – голова Вінницького відділення училищної ради. 1921 року отримав сан протоієрея УАПЦ для Іллінської парафії. З 1922 до 1923 рр. – секретар ВПЦР.
- ⁶ Липківський В. Відродження української церкви 1917–1930 рр. // <www.hram.kiev.ua/print.php?id=685>.

- ** Т. Хомжа (11.10.1891–?) (згідно з його автобіографією) – народився на Уманщині в с. Бабинці. Закінчив Велико-Сорочинську учительську семінарію, виховував підростаюче покоління в школах Уманщини. Після завершення служби в армії вчителював. Працював у кооперативних установах, які вели великі посередницькі операції. Після смерті матері, дружини та дочки (впродовж трьох років) «дав обітницю Богові посвятити останні дні мої Спокуті, служінню Творцю всіх, вірі і Церкві православній».
- 7 Дело Хомжи Теофана // ЦДАВО. – Ф. 3984. – Оп. 2. – Спр. 1366. – Арк. 1.
- * Докладніше про причини та наслідки цих протиріч див.: Кузовенков Д. До питання про причини утворення Братства «Діяльно-Христова Церква» у 20-х роках ХХ ст. // Історія релігій в Україні: Наук. щорічник / Упоряд. О. Киричук, М. Омельчук, І. Орлевич. – Львів: Логос, 2010. – Кн. II. – С. 107–115.
- ** М. Пивоваров – народився в с. Богоявленське Маріупольського повіту Катеринославської губернії. Закінчивши парафіяльну школу, знайшов себе в церковній справі. Брав участь у церковно-визвольному русі 1917–1920 рр. З 1921 р. був членом Президії ВПЦР та Київської губернальної церковної ради. У цьому ж році – делегат Першого Всеукраїнського церковного собору. З 1924 р. приєднався до Братства «ДХЦ», але після його ліквідації 1927 р. повернувся в лоно УАПЦ. У 1929 р. заарештований і засуджений на 10 років ув'язнення. Помер у Вінниці.
- 8 Власовський І. Нарис історії Української Православної Церкви: У 4 т., 5 кн. / Репр. відтворення вид. 1961 р. – К.: Либідь, 1998. – Т. 4. – Кн. 1. – С. 149.
- 9 Шугальова І. о. М. Пивоваров: постать на тлі епохи // Історія релігій в Україні: Тези повідомлень XVII Міжнар. круглого столу (Львів, 14–17 травня, 2007 р.). – Львів: Логос, 2007. – С. 929.
- 10 Протоколи засідань Малої Ради ВПЦР // ЦДАВО. – Ф. 3984. – Оп. 1. – Спр. 401. – Арк. 8 зв.
- 11 Протоколи поширеного засідання Малої Ради ВПЦР // ЦДАВО. – Ф. 3984. – Оп. 1. – Спр. 412. – Арк. 5 зв.
- 12 Липківський В. Відродження української церкви...
- ** П. Тарнавський (1873–1938) – народився на Звенигородщині. Закінчив Київську духовну семінарію та академію. У 1916 р. викладав у Київській духовній академії. З 1917 р. – член Київської єпархіальної ради та ВПЦР. З 1919 р. – священник с. Баришівка (Полтавщина), член 2-ї ВПЦР. На Соборі Київщини у травні 1921 р. отримав сан протоієрея. З 1922 р. – хіротонізований на єпископа УАПЦ.
- 13 Митрополит Василь Липківський: матеріали до біографії (з фондів ЦДАВО України) / Упоряд. Л. Пилявець. – К: Ін-т укр. археографії АН України, 1993. – С. 25.
- 14 «Київський Патріархат – Помісна Українська Православна Церква»: історико-канонічна декларація Архієрейського Собору Української Православної Церкви Київського Патріархату від 19 квітня 2007 року. – К.: Видавничий відділ УПЦ КП, 2007. – С. 17.
- 15 Матеріали Ново-Миргородської єпархії Єлисаветградського округу // ЦДАВО. – Ф. 4215. – Оп. 1. – Спр. 7. – Арк. 11.
- 16 Листування з братством «Діяльно-Христова Церква» про об'єднання з автокефальною церквою. Ч. 2 // ЦДАВО. – Ф. 3984. – Оп. 3. – Спр. 236. – Арк. 4.
- 17 Листування з братством «Діяльно-Христова Церква» про об'єднання з автокефальною церквою. Ч. 1 // ЦДАВО. – Ф. 3984. – Оп. 3. – Спр. 235. – Арк. 17.
- 18 Там само. – Арк. 15.
- 19 Листування з Проскурівською окружною церковною радою про скликання церковного собору і про призначення священників в парафії // ЦДАВО. – Ф. 3984. – Оп. 3. – Спр. 385. – Арк. 56.

- 20 Переписка с религиозными общинами Брацлавщины // ЦДАВО. – Ф. 4215. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 10.
- 21 Справа про перехід єпископа Балтського округу до братства «Діяльно-Христова Церква» // ЦДАВО. – Ф. 3984. – Оп. 3. – Спр. 343. – Арк. 16.
- 22 Протоколи засідань Президії Всеукраїнської православної церковної ради // ЦДАВО. – Ф. 3984. – Оп. 3. – Спр. 395. – Арк. 10.
- * Надзвичайний собор УАПЦ був скликаний у січні 1930 р. з метою ліквідації Автокефальної церкви в Україні, яка знесилася від постійного атеїстичного тиску та переслідувань з боку тоталітарної влади.
- 23 Блажейовський Д. Ієрархія Київської Церкви (861–1996). – Львів: Каменяр, 1996. – С. 428–429.

SUMMARY

Dmitro Kuzovenkov

UKRAINIAN ORTHODOX CHURCH FRATERNITY «DIJALNO-CHRISTOVA CERKVA»: EVOLUTIONAL AND INSTALLATION ASPECTS OF RELATION OF PERSONNEL COMPOSITION (1920–1927 YEARS)

In the article the attempt of analysis of evolutionary and installation aspects of becoming of church personnel of Ukrainian Orthodox Church Fraternity «Dijalno-Christova Cerkva» is first done during 1920–1927 years, here taking into account the autobiography of brothers, inwardly churches mutual relations, determinations of territory of location of «branches» of «Dijalno-Christova Cerkva», church labour of some members of Fraternity, after an incorporation with Allukrainian Orthodox Church Advice of Ukrainian Autocephaly Orthodox Church in 1927 years.

Key words: Society (Fraternity) «Cerkva Giva», Fraternity «Dijalno-Christova Cerkva», Allukrainian Orthodox Church Advice, Ukrainian Autocephaly Orthodox Church.

Людмила Дрогомирецька,

*кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України
Інституту історії і політології*

Прикарпатського національного університету Імені В. Стефаника

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ КЛЕРИКАЛЬНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ГАЛИЧИНИ У СФЕРІ КООПЕРАЦІЇ (1925-1939)

Висвітлюється діяльність українських клерикальних об'єднань у сфері кооперації. Встановлено, що активна співпраця християнських політичних партій з українськими кооперативними організаціями давала змогу зміцнювати позиції Греко-католицької церкви в суспільному житті Галичини.

Ключові слова: католицькі партії, клерикальні організації, Галичина, українська кооперація.